

CAMİLER

OSMANLI CAMİLERİ VE ANA BÖLÜMLER

MİMAR MEHMET OSMANLIOĞLU

MİLA MİMARLIK

OSMANLI CAMİLERİ VE ANA BÖLÜMLER

1. CAMİ ANA BÖLÜMLERİ

Osmanlı Camileri genellikle 4 ana bölümden müteşekkildir.

1. Muhavvata denilen “**Dış Avlu**”
2. Harem/İç Avlu / **Revaklı Avlu**
3. **Ana İbadet Mekânı /Harim/Sahn**
4. **Son Cemaat Mahalli**

- **Harim/Muhavvata/Dış avlu**; Caminin bahçesini içermekte olup, revaklı avlu ve sahnı çevreleyen, etrafı pencereler açılmış taş duvarlarla çevrilmiş ve pencerelerine lokma demir parmaklıklar takılan en dıştaki avludur. Bu avluya girişi sağlamak için çeşitli yerlerine kapılar açılmıştır. Bu dış avlular Selatin Camilerinde çok büyük olup, peyzaj düzenlemesi yapılmış toprak zeminli, ağaç ve yeşilin çeşitli renkleriyle bezenmiş bahçesi ve taş döşeli yaya yolları yer almaktadır. Harim ya da muhavvat da denilen dış avluda bazı camilerde önemli manevi şahsiyetlerin türbe ve mezarların yer aldığı “*hazire*” ler bulunmaktadır.

Ayrıca cami bahçesinde camiye bitişik veya ayrı abdestlikler ile kible tarafında olmamak kaydıyla bay ve bayan tuvaletleri bulunmaktadır. Abdestlik ile tuvalet yanyana yapılmayacağı gibi, istibra sağlanması için imkânlar dahilinde birbirlerine 25 m (40 adım) mesafede bulunmaktadır.

- **Harem/İç Avlu/Revaklı Avlu**; Cami binasına bitişik ve giriş istikametinde, iç tarafında sütunlar üzerine oturan revaklar yer alan, tabanı mermer döşeli ve etrafı pencereyi yüksek duvarlarla çevrili kısımdır. Revaklar iç avluyu dört tarafından çepeçevre kuşatır ve yüksekçe bir seki şeklinde olup zeminden yüksektir. İç avlunun ortasında cemaatin abdest alması için yapılmış bir şadırvan bulunur. Avlu revaklarının cami ile birleşen taraftaki kısmında ise “son cemaat mahalli” bulunmaktadır. İç avlunun ekseni ile, cami içinin ekseni aynı istikamette olup, mihraptan geçen bu eksenin iç avlu duvarında bir kapı bulunur. Bu kapıya "cümle kapısı" denir. Bundan başka iç avlunun sağ ve sol yanlarında esas mekana yakın kısımlarında da birer kapı vardır. Bunlara da "koltuk kapı" denir. Harime revakların binaya bitişik olan kısmının merkezinde yer alan büyük ana kapıdan girilir. Bu kapının bulunduğu cami duvarının iç avluya bakan yüzünde, kapının sağında ve solunda son cemaat yerinde namaz kılanların kullanması için birer “mihrap nişi” vardır . Yine bu duvar üzerinde avluya çıkmalı balkon şeklinde müezzinlerin ezan okuyacağı veya tekbir getirileceği yer manasına gelen mahfillere de"“Mükebbire” (Me’zene) denir.
- **Ana İbadet Mekânı/Sahn**; Caminin içi, ana kubbe altı ve yanlarında sahnları yer alan, namaz kılmaya tahsis edilen ve halı kaplı olan ana ibadet mekânına “*merkezi sahn/ sahn*” denilmektedir. Harim Allah’la O’nun kulu arasında manevî rabitanın kurulduğu mahal olması sebebiyle caminin en önemli kısmıdır. Namaz dışında eğitim ve öğretim faaliyetlerine açık olmakla birlikte, diğer mahallere nispetle cami âdâbına uygun hareket edilmesi en elzem olan bir mahâldir. Camiler Allah’ın kur’an-ı kerimdeki (Bakara,143-144) emri gereği Mekke’ye/Kâbe istikametine mütevveccih olarak inşaa edilirler.Merkezî ana kubbe mimari üslûp ve ebadına bağlı olarak genellikle dört fil ayağı ve sütunlar üzerine oturur. Merkez sahnının (harim) iki yanında bir basamak yüksekliğinde yan sahnlar ve cemaatin bazen bunlara dış avludan doğrudan girebileceği kapılar yer almaktadır. Bazı büyük camilerde yan ve arka sahnların üzerinde mahfil katı,

hanımlar mahfili, fevkaniye veya tabaka diye tabir edilen ikinci bir kat daha bulunur. Bu tabakaların padişahlara ayrılmış ve dışarıdan ayrı bir kapı ve merdivenle çıkılan kısımlarına "hünkar mahfili" denir. İlk Osmanlı camilerinde merkezi sahnın ortasında genellikle bir fiskiye bulunurdu. Bu fiskiye üstünde veya merkez sahnın herhangi bir yerinde yüksekçe bir "müezzin mahfili" yer alırdı.

- **Son Cemaat Mahalli:** Namaza sonradan gelenlerin cemaate katılmalarını sağlamak veya namaz vaktinden sonra gelenlerin saflar teşkil ederek namaz kılabilmeleri amacıyla yapılan, giriş kapısı önündeki avludan zemince daha yüksek, revaklı, üstü kubbe ile örtülü bölümlere "son cemaat mahalli" denir. Sahn ile iç avlu arasında olan ve caminin sahn kısmından bir duvarla ayrılmış bulunan üstü tonoz veya küçük kubbelerle örtülü, caminin eninde revaklı uzunlamasına konumlanan bu mahaller bazen caminin içinde de yer alabilir. Son cemaat mahalli Osmanlı camilerinde "sahn" denilen asıl namaz kılma alanına avludan girilen kapının iki yanında kalıp, avluya bakan revak altı mekanı olup zemini avlu döşemesinden yarım metre kadar yüksektir. Bazı son cemaat mahallerinde sağ ve sol tarafta birer mihrabiye bulunur.

2. OSMANLI CAMİLERİ

- **Selatin Camii:** Padişah ya da ailesi adına yaptırılmış camilere denir. Saray geleneğinde selatin camilerinin yaptırılabilmesi için birtakım koşullar vardır. Öncelikle bir padişahın selatin camisi yaptırması için önemli bir askerî zafer kazanması ve bu zaferle birlikte önemli bir savaş ganimeti ele geçirmesi gerekirdi. Selatin camilerinin yapımına devlet kasasından takviye olmaz, yalnızca padişahın kişisel serveti kullanılırdı. Önceleri sefere gitmeyen ve ganimet kazanmayan padişahlar selatin camisi inşa ettirmezlerdi ancak bu gelenek, I. Ahmet'in Sultanahmet Camii'ni inşa ettirmesiyle bozulmuş ve ganimet kazanma geleneği 18. yüzyılda tümüyle terk edilmiştir. 24 saat açık olan, içinde hünkâr mahfili yer alan ve birden fazla minareye sahip olan selatin camilerinde ramazan aylarında mahya asılır. Edirne Üç Şerefeli Cami, Beyazıt Camii, Fatih Camii, Şehzade Camii, Süleymaniye Camii, Selimiye, Yeni (Valide) Camii, Eyüp Camii, Mihrimah Sultan Camii (Edirnekapı), Mihrimah Sultan Camii(Üsküdar) "Selatin Cami" örneklerindedir.
- **Zaviyeli Cami:** Osmanlıların ilk dönemlerinde gezgin dervişlerin barınma sorunlarını çözen çok işlevli camilere denir. "Tabhaneli Cami", "Çok İşlevli Cami", "Ters T Planlı Cami" gibi isimleri de vardır. Bursa'da Yeşil Cami ve Muradiye; İstanbul'da Mahmutpaşa ve Muratpaşa camileri bir ana cami mekânına eklenmiş yan mekânlardan oluşur. Çok işlevli Cami modeli 16. yüzyılın 2. yarısından sonra artık uygulanmaz olmuştur.
- **Ulu Cami:** Bursa'daki Ulu Cami'yi andıran çok kubbeli camilerin tipine verilen addır. Selatin Camileri döneminden önce bulunduğu semtin en büyük ve cuma namazı kılınan camileriydi. Bu camilerin kökeni ilk dönem İslam mimarisinin payeler ve sütunlar üzerine oturan düz dam ile örtülü avlulu camilerine dayanmaktadır. Bu camilerin sıcak ülkelerde açık bırakılan avlusu, Anadolu'da küçültülerek caminin içine alınmış ve cami her yanıya dışarıya kapatılmıştır. Selçuklular zamanında bu çeşit camiler düz dam ile örtülürken, Osmanlılarda çok sayıda kubbe kullanılmış ve ilk kez anıtsal bir mekân ortaya çıkmıştır.
- **Çok Ayaklı Cami:** Namaz kılınan alanın çatısını taşımak için eş aralıklı dizilmiş çok sayıda sütundan yararlanılan bir örtü sistemine sahip cami plan tipidir. Osmanlılar'da çok ayaklı cami tipi kubbeli strüktürün etkisi altında kalmış ve Bursa Ulu Camii'nde 20 açıklık kubbeye geçilmiştir. Bu camide giriş eksenini üstünde ikinci kubbenin üstü açık bırakılmış ve iç avlu geleneğini sürdürmek amacıyla altına bir şadırvan yerleştirilmiştir. sürdürmek amacıyla altına bir şadırvan yerleştirilmiştir
- **Mescit:** İçinde minberi olmayan İslam ibadet yapısıdır. Diğer İslam ülkelerinde mescit sözcüğü Türkçe'deki cami karşılığı olarak kullanılır. Cami-Mescit ayrımı yalnız Türkiye'de olmuştur. Mescitler, tek mekanlı oldukça basit yapılardır. Caminin tüm semt ya da kent tarafından kullanılıyor olmasına karşılık, mescit, mahalle ölçeğinde işlev sunar. Günümüzde mescitlerde de minber bulunmakta, Cuma namazı kılınmaktadır.